

HAT SANATINDA EĞİTİM VE MEŞK

Dr. Savaş **ÇEVİK**

ÖZET

Hat sanatının eğitimi benzer plastik sanatlara nazaran oldukça uzun bir süreç gerektirir. Öncelikle harflerin anatomik yapısının ve kompozisyon kurallarının iyice kavranması gerekmektedir. Bunun için hat öğrenmeye başlayan bir kişi dua niteliğindeki ‘Rabbi Yessir’ denilen başlangıç yazısı ile eğitimine başlar. Bu yazının eğitimi oldukça uzun sürebilir. Buradaki maksat, talebenin sabrının ölçülmesi ve gerçek eğitim için alt yapının oluşturulmasıdır. Her sanat dalında gerekli olan ilgi ve sevginin mevcudiyeti bu dönemde ortaya çıkar ve gerekli sabrı gösteremeyenler elenerek hocanın boşuna vakit harcamasının önüne geçilmiş olur. Bu zorlu ilk aşamayı geçenler müfredat ve mürekkebat meşklerini tamamlayarak diploma niteliğindeki ‘icâzetnâme’yi almaya hak kazanırlar. Ancak hattatın eğitimi bu diplomadan sonra da devam ederek bir ömür boyu sürer.

Anahtar Kelimeler: Rabbi Yessir, icâzetnâme, müfredat meşki, mürekkebat meşki, istif, teşrifat, tashih.

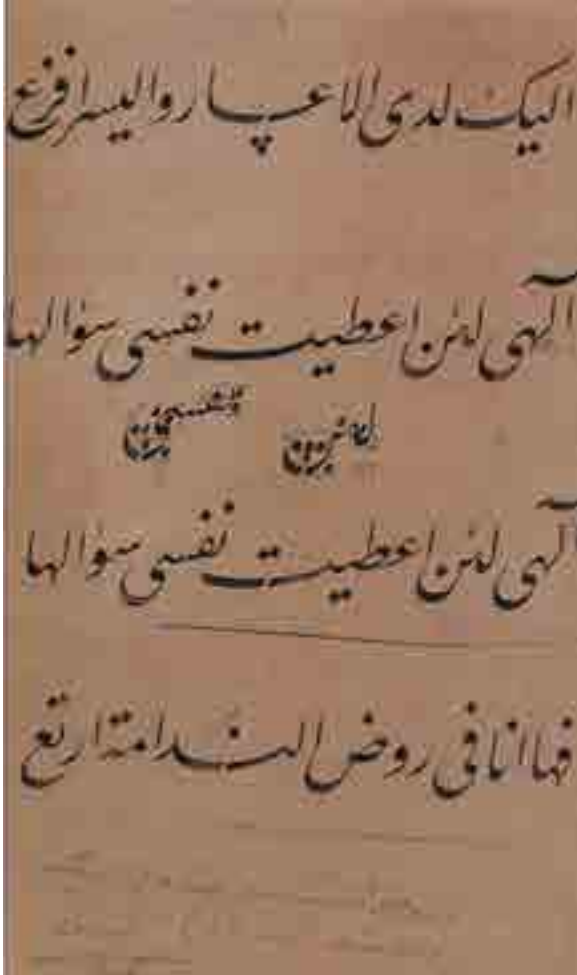
ABSTRACT

Education of calligraphy requires a rather long process compared to similar plastic arts. First of all, the anatomical structure of the letters and composition rules should be comprehended. For this, a person who starts to learn the calligraphy art starts his/her education with the initial writing called “Rabbi Yessir” which is a prayer. The training of this writing can take quite a long time. The purpose here is to measure the patience of the student and establish the foundations for real education. The existence of the necessary interest and love in every branch of art emerges in this period, and those who cannot show the necessary patience are eliminated, thus preventing the teacher from wasting time. Those who pass this challenging first stage complete the curriculum and composite exercises and are entitled to receive the diploma called “icâzetnâme”. However, the calligrapher’s education continues after this diploma and persists for a lifetime.

Keywords: Rabbi Yessir, icâzetnâme, curriculum exercise, composite exercise, succession, etiquette, correction.

Görsel 3

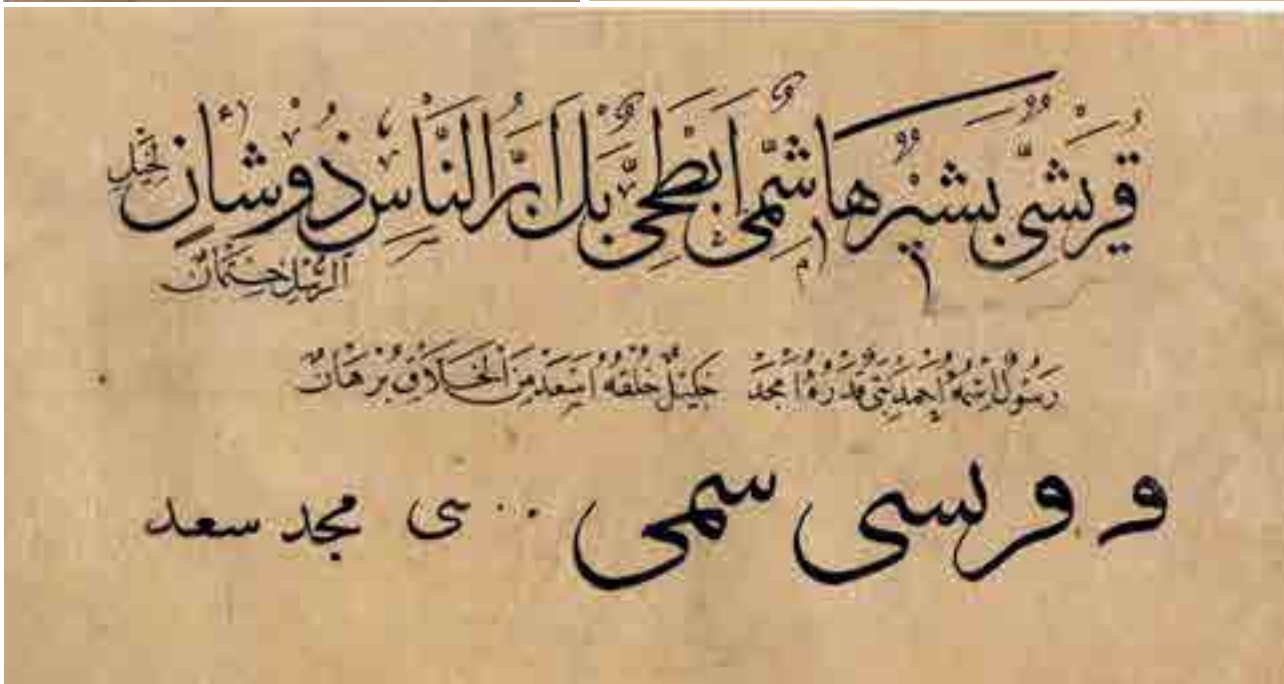
Hulusi Efendi'nin hocası Sâmî Efendi'ye götürdüğü Nestalik Mürekkebat meşki ve Sâmî Efendi'nin çıkartmaları

Görsel 1
Hattat Şevki Efendi tarafından yazılmış Rabbi Yessir Duası ve yalnız harflerin ilk bölümü

Görsel 2
Şevki Efendi tarafından yazılmış Fe harfinden sonraki yalnız harfler ve altta Bâ-Beb müfredat meşkinin ilk yarısı

Görsel 4
Savaş Çevik'in talebelik yıllarında (23 Haziran 1979) hocası Hamit Aytaç'a götürdüğü Sülüs-Nesih Mürekkebat meşki ve hocasının çıkartmaları

Her sanat dalında olduğu gibi hat sanatında da eğitim kendine özgü hususiyetlere sahiptir. Hangi sanat dalı olursa olsun, o sanatta bir eğitim süreci yaşanmaktadır. Bu, sanatkârın yetişmesi için gerekli ve zaruri bir dönemdir. Hiç şüphesiz, sanatkârda bir ön kabiliyet ve cevher olması şarttır. Aksi halde, eğitim sonucunda kişi sanatkâr olmaktan ziyade, zanaatkâr olarak yetişir. İster zanaat isterse sanat çalışmaları olsun, kişi belirli bir süre bu konuda eğitim görmeli ve egzersiz yapmalıdır. En azından kabiliyetini doğru yolda ve doğru malzemelerle gerçekleştirebileceği teknik temel disiplinleri edinmelidir.

Hat sanatında, hattat olarak yetişmek isteyen kişinin de belirli bir süre bu eğitimi alması zaruridir. Sanat dallarına göre bu eğitimin biçimi ve süresi tabii olarak farklılıklar göstermektedir. Esasen eğitim biçimleri kişilere göre çok az farklılıklar gösterse de eğitim süreleri, kişiye göre daha fazla farklılıklar göstermektedir. Sanata olan kabiliyet ve yatkınlık ile çalışma temposundaki düzen ve kararlılık eğitim süresini doğrudan etkileyen faktörlerdir. Öncelikle kişinin bu eğitimi almaya gönülden istekli ve kararlı olması şarttır. İstek ve karar, eğitim olarak ön şarttır. Eskilerin atasözü ile “Aşk olmayınca meşk olmaz” sözü de bu isteği veciz bir şekilde ifade etmektedir. İsteksiz bir şekilde, bazı zorunluluklarla alınan sanat eğitimi sonucu kişi, o sanatta ilerleyemez ve varlık gösteremez. Belki zanaat mertebesinde bazı ürünler verebilir ancak hiçbir zaman sanat mertebesine ulaşamaz.

Hat eğitiminde ise bu “Aşk” çok daha önemlidir. Zira hat eğitimi benzer sanat eğitimlerine oranla daha uzun bir zaman almaktadır. Böylesine zorlu ve uzun bir eğitime katlanılması ancak o sanata duyulan büyük bir aşk sayesinde gerçekleşebilir. Aşk ve kararlılık ile birlikte hat eğitiminde süreklilik ve periyodik bir çalışmanın önemi büyüktür. Ara verilen ve periyodik olmayan çalışmalardan gerekli verimlilik alınmaz. Dahası, verilen emek ve zaman kaybına sebep olunur. Bir süre çalışıldıktan sonra bırakılan veya uzun süre ara verilen hat çalışmaları, bu zaman sürecinde yok olup gider. Kişinin bıraktığı seviyeye ulaşması için tekrar baştan tempolu bir çalışmaya girişmesi gerekmektedir. Yürüyen bir bant üzerinde adeta koşarak ilerlenmesi gerekmektedir. Durulduğu takdirde geriye gidileceği muhakkaktır. Hat sanatkârı bu periyodik

çalışmasını, sanatını icra ettiği sürece ömür boyu sürdürmelidir. Sürekli yazması, karalama tabir edilen egzersizlerini devamlı yapması gerekmektedir. Hat çalışan bir kişinin bu temel prensipler doğrultusunda çalışmalarını bir usta hattat eşliğinde sürdürmesi de ayrı bir husustur. Hat tarihimizde çok az da olsa ders almadan kendi kendini yetiştirmiş usta hattatlara rastlanmaktadır. Ancak bunlar istisnalardır ve bu sanatkârlar nadiren bulunmaktadır. Ayrıca eğitim sürelerinin kısalması da hoca gözetiminde olmakla mümkündür. Her ne kadar kabiliyetli kişilerin hat eğitimlerini hocasız yürütebilmeleri mümkün olsa da, eğitim süreleri uzamakta ve detaylarda üslup ve teknik farklılıkları görülmektedir. Hoca, öğrencinin çalışmalarını yönetirken, hatalarını anında göstermekle, öğrenciye büyük bir zaman kazandırmakta ve katalizör görevini yapmaktadır. Herhangi bir problemle karşılaştığında ise hemen başvuracağı bir yetkili olarak hoca önem arz etmektedir. Ayrıca hoca, kendi sanat deneyimlerini ve tecrübelerini öğrencisine aktarmakla onun ufkunu genişletmekte, önceki sanatkârların üslupları hakkında bilgi vererek, öğrencisinin ilerde elde edeceği üslup ve yolunun seçilmesinde katkıda bulunmaktadır. Bunun dışında meslekle ilgili literatürün tanınması, malzeme bilgisi ve kullanımı gibi teknik hususlarda da öğrencisini yetiştirmektedir.

Hat Eğitimine Başlangıç ve “Rabbi Yessir” Duası

Hat eğitimine başlayan bir öğrenci öncelikle bir hocaya giderek onun müsaadesini alır ve hat eğitimine başlar. Hat sanatında çeşitli yazı karakterleri vardır. Bu karakterlerin her biri ayrı bir eğitim gerektirir. Bazı karakterler vardır ki benzer bir karakterin eğitimi alınmışsa artık o eğitime gerek duyulmaz. Fakat birbirlerinden çok farklı karakterlerin eğitiminin ayrı ayrı yapılması zaruridir. Sülüs, Nesih, Tâlik, Dîvânî, Celî Dîvânî, Rik’a, Mağribî, Kûfî (Her çeşidi için farklı eğitim) gibi yazı karakterlerinin eğitimi gerekmektedir. Sülüs-Nesih eğitimi almış bir kişi için Muhakkak, Reyhânî, Tevkî’ ve Rikaa (Hatt-ı İcâze) gibi yazılarının uzun bir eğitimi gerekmez. Ancak eğitimini aldığı yazıdan farklılıklarını temayüz ettirmek amacıyla hocası ile kısa süreli bir eğitim dönemi yeterli olacaktır. Kûfî yazı için farklı bir eğitim metodu uygulanmaktadır. Kûfî çeşitleri genelde iki farklı özellik gösterirler. Kalemle yazılan Kûfî yazılar ve resmedilerek yazılan geometrik Kûfî yazılar. Her iki Kûfî yazının da değişik varyasyonları

Görsel 7

Hâmid Aytaç'ın
Mustafa Râkım'ı
takliden yazdığı
Fâtiha Süresi

mevcuttur. Kalemle yazılan Kûfi yazıların eğitimi diğer yazılardaki eğitim gibi uzun süreçlidir ve klasik yöntemle yapılır. Geometrik kökenli Kûfi yazıların eğitimi ise klasik usul ile değil; geometrik kaideler ve çizim şekillerinin eğitimi yoluyla yapılır. Yukarıdaki yazı karakterlerinin kalın kalemle yazılan büyük boyuttaki biçimleri “Celi” olarak adlandırılır. Her yazının celisi vardır ve bu yazıların eğitimi de ayrıca yapılır, çünkü bir yazı karakterini normal büyüklükte yazmakla celi yazmak arasında kayda değer bir anatomik fark vardır. Bu ise celi yazıların daha uzaktan seyredilmesi gerektiği için optik kuralların ve algı yanılgılarının hesap edilmesi gibi hususlar dolayısıyla celi (büyük boy) yazıların da ayrıca eğitiminin yapılması gerekmektedir. Bundan ayrı olarak sanatsal eğitimi yapılmayan ve şifre niteliğindeki Siyâkat yazının ve bazı kırma denilen karakteri belirgin olmayan yazıların da sanatsal eğitimleri yapılmaz. Zira bunlar sanat yazıları değil arşiv ve belgelerde yer alan metinlerin yazılmasında kullanıldıkları için bunların imlâ kuralları ve yazılış biçimleri öğretilerek eğitimleri yapılmış olur. Klasik eğitimi yapılan

Görsel 5

Sülüs-Nesih yazıları için bir talebe verilen ve iki hoca tarafından imzalanan İcâzetrâne.

yazılardan en çok yaygın karakter olan Sülüs ve Nesih yazıların eğitimi hoca tarafından bir dua yazılarak başlanır. Buna “Rabbi Yessir” duası denir. Hoca talebesine bu duayı Sülüs ve Nesih yazı ile yazıp vererek eğitimine başlatır. Arapça “Rabbi Yessir velâ Tuassir Rabbi Temmim bil Hayr”¹ olan bu dua, mânevî olarak hat eğitimine başlayacak olanlara bir moral vermektedir. Burada önemli bir noktayı anlatmak ve hatırlamakta fayda vardır. Osmanlı döneminde tedrisat ve kullanılan alfabe Arap alfabesi olduğu için okula giden talebelere daha Sıbyan Mektebinden itibaren Rik’a yazı öğretiliyordu. Dolayısıyla okuma yazma bilen herkes bu yazıyı kamış kalemle yazabiliyor ve eli kamış kalem tutmaya alışmış, bileği kırılmış² olarak kamış kaleme hakimiyeti sağlanmış oluyordu. Sonraları hat eğitimi alacak öğrencilere, hocaya başladıkları zaman artık Rik’a yazısını öğretmeye gerek yoktu. Doğrudan hangi sanat yazısını öğreneceklerse o yazıya başlardı. Bugün ise durum oldukça farklıdır. Hat eğitimi alacak talebeler büyük oranda Rik’a yazıyı bilmedikleri gibi Arap harflerini de tanımıyorlar ve Osmanlıca’yı bilmiyorlar. Hal böyle olunca, Hat eğitimine başlayacak, ellerine ilk defa kamış kalem alacak talebelerin öncelikle Rik’a yazıyı öğrenmekle eğitime başlamaları zaruret haline gelmektedir. Böylece bir süre hem Arap harflerini tanıyacak ve imlayı öğrenerek Osmanlıca’yı da öğrenme imkânına kavuşacaklar; hem de kamış kalemi tanıyarak ona hakimiyet sağlayacaklardır.

1 Ey Rabbim, işimi kolaylaştır, zorlaştırma ve hayırlı bir sonuca erdir

2 “Bileği Kırılmış” tabiri, hat sanatında kullanılan ve eli kamış kaleme alışmış ve çizgi çekmekte mahir hale gelmiş, acemi olmayan kişilerin özelliğini anlatmak için kullanılmıştır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ

نَسْتَعِينُ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

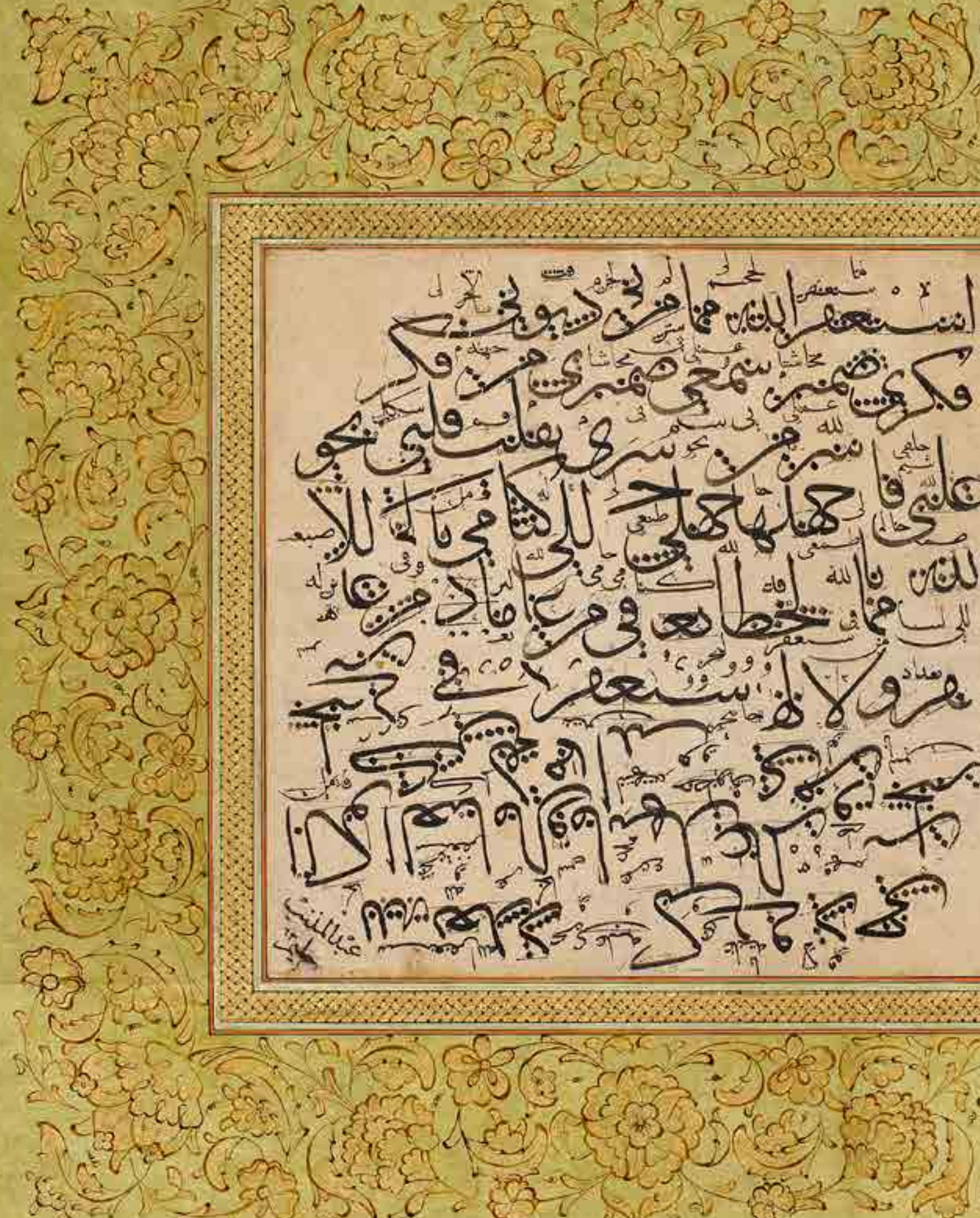
صِرَاطَ الَّذِي أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

مُصَنَّفُ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
سنة ١٢٤٤

Görsel 6
Mustafa Râkım
Efendi'nin önemli
bir yazısı olan
Sülüs Fâtihá Süresi

انتم عسى ان يكون منكم من يتقوا
فكرت فيهم مني مني مني مني مني
عليها فانها حلتها حلتها
لكن يا الله عما في سخطها
مر ولا في سخطها
سخطها سخطها سخطها
سخطها سخطها سخطها
سخطها سخطها سخطها
سخطها سخطها سخطها

Görsel 8

Hattat Halim
Efendinin Sülüs-
Nesih karalaması

Bu arada kalem açmayı ve hat malzemelerini de tanımak suretiyle ileride başlayacakları sanat yazısı eğitimine temel oluşturacak bilgi ve beceriyi elde etme imkanı bulacaklardır.

Rik'a çalışmalarını tamamlayanlar veya daha önce bir vesile ile bu yazıyı öğrenmiş olanlar, hocaya gerçek hat çalışması için gittiklerinde artık hoca kendisine Rabbi Yessir duasını yazarak eğitime başlatacaktır. Bu dua ile başlama âdeti genellikle sülüs ve nesih yazı için adet olmuştur. Diğer yazı karakterlerinin eğitiminde bu dua yazılmaz. Doğrudan alfabe ile başlanır.

Rabbi Yessir duası kısa olmakla birlikte, tek satırda yazılan fakat satır istifine riayet edilerek yazılan bir mürekkebat meşki niteliğindedir.³ Burada dikkat çekici bir durum karşımıza çıkmaktadır. Hiç yazı çalışmamış ve harf formlarını bilmeyen bir talebe böyle girift ve istifli bir satır vererek bunu taklit etmesinin istenmesi hayreti mücib bir durumdur. Basit harflerle başlanması gerekirken, niçin böyle bir satır ile başlanıldığı (!) her zaman düşünülen bir hususiyet olmaktadır. Burada eğitime başlayacak öğrencinin öncelikle alt yapısının kuvvetli olması gereğidir. Kalem hakimiyetinin ve bilek kıvraklığının belirli bir düzeyde olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra göz terbiyesinin de gelişmiş olması gerekiyor.⁴ Hassas görme yeteneğini, küçük oranlarda çizgi farklılıklarını ve uzunlukları hassas bir biçimde algılaması gerekiyor. Hat sanatı gibi milimetrenin askatları ile çalışacak olanların gözlerinin son derece kuvvetli olması ve küçük birimleri hemen algılaması gerekiyor. İşte bu satırda uzunca süre çalışılması hat öğrencisi için gerekli alt yapıyı oluşturmaktadır. Sonrasında esas eğitim olan harflere başlanıldığında rahat etmesi ve çabuk ilerlemesi sağlanmaktadır.

Rabbi Yessir duası öğrenci tarafından uzun süre çalışılır. Genellikle meşkler haftada bir hocaya gelip gösterilerek gerçekleştirilir. Haftalarca süren bu dua yazımı bazen aylar, hatta yıllar sürebilir. Tarihte üç yıl ve fazlası bir süre bu duayı yazan talebelerin olduğu gerçektir. Günümüzde bir fakültenin dört yılda bitirildiği düşünülecek olursa, üç yıl yalnızca bir duanın tekrarlanması gerçekten uzun bir zaman dilimidir. Bu sürecin bu kadar uzun tutulması hayretle karşılanabilir. Bu durumun iki sebebi vardır. Birincisi psikolojik bir durumdur. Yukarıda açıklandığı üzere hat çalışmaya başlayacakların öncelikle böylesine eğitimi uzun süren bir sanata gerçekten bağlı olmaları gerekmektedir. Yıllar sürececek bir hat eğitimi hem öğrencinin hayatında önemli bir zaman dilimi demektir; hem de hocanın zamanının büyük bir bölümünü işgal edecektir. Sonuçta talebe ileride bırakacak olursa, hem hoca hem de öğrenci açısından değerli zamanların kaybı demektir. Hoca bu durumda psikolojik bir sınav ile talebesini sınamaktadır. Uzunca süren aynı metni haftalarca tekrar etmesi öğrenciyi yıldırap bıktıracaksa bunun bir an önce olması ve işin erken devresinde, kendini ve bütün yaşantısını bu sanata veremeyecek talebelerden bir an önce kurtulması için hocanın uyguladığı bir taktiktir. Nitekim geçmiş yıllarda bu uzun dua yazımına katlanamayıp eğitimini bırakan hattat adaylarının olduğunu biliyoruz. Hocaların zamanının kıymetli oluşu ve hat sanatını gerçekten öğrenmek isteyenleri bulup onlara zaman ayırmaları için uygulanan dua sürecinin uzun tutulmasının ikinci sebebi ise daha

3 "Mürekkebat Meşki", müfredat meşki olan iki harfin yan yana yazılış biçimlerinden sonra gösterilen bir meşk türüdür. Mürekkebat meşkinde üçlü ve daha fazla harf birleşim şekilleri ile satır istifleri ve espas kaidelerinin eğitimi yapılır. Metin yazılarak çalışılan bu meşk talebeyi gerçek anlamda hattat olmaya doğru geliştiren bir meşk çeşididir.

4 "Göz Terbiyesi", gözün çok ince ayrıntıları ve mesafeleri doğru bir şekilde kavrayacak, ölçüler üzerinde hassas bir algıyı sağlayacak şekilde eğitilmesi hadisesidir. Hattatların gözü bu noktada oldukça hassas hale gelmektedir. Herhangi bir ölçü aletinin kullanılmayacağı milimetrenin as katlarını dahi görebilecek bir seviyededir. Usta ve tecrübeli bir hattat, milimetrenin kırkta birini dahi algılayabilecek bir göz hassasiyetine sahiptir.

önemli ve daha anlamlıdır. Çok uzun yıllar eğitim gerektiren hat sanatı çalışmalarında talebenin ilerlemesi el ve göz kuvvetinin gelişmesine bağlıdır. Bu ise devamlı, periyodik ve uzun yazı çalışmaları ile sağlanır. Esas harflere geçmeden önce böyle girift bir satırın tálím edilmesiyle işte bu el ve göz hassasiyeti kazanılır. Sonuç itibariyle talebe harf yazımına başladığında kendisine gerekli olacak yeteneği kazanmış olacaktır. Bileğin belli bir kıvama gelmesi için yapılan bu çalışmalarda hangi harfin yazıldığına pek önemi yoktur. Önemli olan sürekli yazı talimidir ve belli bir zamanın geçmesidir. Rabbi Yessir duasının yazılmasıyla bu talim kısmen karşılanmış olur. Tek⁵ harflerin yazılması ve sonrasında Ba-beb ile başlayan iki harfin birlikte yazılış formlarının He harfinin sonuna kadar meşk edilmesine hat çalışmalarında “Müfredat Meşki” tâbir edilir. Bu meşk temel eğitimidir ve harf formlarının iyice pişirilmesini sağlar. Hattat adayları üçlü ve daha fazla harf kombinasyonlarını yazarken ve satır istifine geçtiğinde bu ikili kombinasyonlardan faydalanır. İşte esas itibariyle müfredat meşkinden önce yazdırılan ve Rabbi Yessir diye adlandırılan bu ön çalışma sürecinin oldukça uzun tutulmasının esas sebebi, sonraki müfredat meşklarinin çabuk geçilerek ilerlenmesinin sağlanması içindir. Eğer Rabbi Yessir çabucak geçilmiş olursa bu defa da müfredat meşklarinde oldukça uzun bir süreç gerekecektir. Sonuç itibariyle satır yazımına geçiş demek olan Mürekkebat meşklarine geçinceye kadar belirli bir süre yazı çalışmak gerekmektedir. Bu sürecin bir bölümünün Rabbi Yessir ile geçirilmesi, talebenin ruhen sabrının ölçülmesi ve gerekli becerinin sağlanması içindir. Ancak hemen belirtelim ki, gerek Rabbi Yessir meşk süresi gerekse müfredat meşk sürelerinin uzun veya kısa olması tamamen hocanın inisiyatifinde değildir. Talebenin hat sanatına olan yeteneği, çalışma prensibi ve periyodik düzenli çalışması da her iki süreci kısaltıcı unsurlardır.

Müfredat Meşkləri

Rabbi Yessir duasını geçerek harflere başlayan talebe artık gerçek hat eğitimine başlamış demektir. Öncelikle tek formdaki harfler hoca tarafından yazılarak öğrenciye verilir ve aynı kalınlıktaki kâmiş kalemle bir hafta boyunca hocanın yazısını taklit etmesi istenir. Bu taklit, hocanın

yazısını karşısına alan öğrenci tarafından aynısını adeta fotoğrafını çekmişçesine yazması demektir. Bir hafta boyunca her gün çalışabildiği kadar çalışır ve bir hafta sonunda ayrı bir kağıda hocasının meşkini son defa yazarak bir haftalık çalışma sonucunda geldiği aşamayı kaydeder. Hocasına gittiğinde meşkini gösterir ve hoca hatalı harfleri yine aynı kalınlıktaki kalemle hemen talebesinin harfinin altına doğrusunu yazar. Buna “çıkartma” denir. Çıkartmalar öğrenci harflerinin hemen altında ve çok yakınındadır ki öğrenci kendi yazısı ile hocanınkini alt alta bakıp kıyaslayabilsin. Bazen daha iyi ayrılması için hoca çıkartmalarını farklı renkte bir mürekkeple yazar ki öğrenci algılamada kolaylık sağlasın. Öğrencinin yazdığı meşk hocası tarafından yeterli seviyede görülmez ise aynı meşki tekrar yazmasını ister. Ta ki hoca artık o meşkin olgunlaştığına karar verene kadar bu tekrar yazım devam eder. Sonunda diğer harf grubuna geçilerek hoca yeni bir meşk yazarak öğrencisine verir. Bu eğitim biçimi ikili harflerin kombinasyonları bitene kadar devam eder. En son müfredat meşki He harfi ile diğer harflerin birleşim şekillerini ihtiva eder. Bu son He meşki ile müfredat programı tamamlanmış olur. Artık şimdi üçlü ve daha fazla harflerin birleşim şekilleri olan metin yazısına geçilir. Burada eğitim oldukça zorlaşmaktadır.

Mürekkebat Meşkləri

Müfredat meşklarinde yalnızca iki harfin birleşimi söz konusudur ve satır kompozisyonları yoktur. Yalnızca harflerin satıra oturma kaideleri gösterilmiştir. Artık şimdi üç ve daha fazla muttasıl harflerin yazılımları ile birlikte satır kompozisyonu da işin içine girmiştir. Öğrenci müfredat meşklarindeki öğrendiği ikili harf kombinasyonlarını üç ve daha fazla harften oluşan kelimeleri yazmaya adapte eder. Satır istifine ve harf espaslarına da riayet ederek çeşitli metinler yazarak hocasına getirir. Hoca aynı şekilde düzeltilmesi gereken harf gruplarını talebesinin harfleri altına çıkartma yaparak gösterir. Bu meşk sürecinde çeşitli metinler yazılır. Adet olduğu üzere meşhur kasideler metin olarak seçilir ve satır satır her hafta bunlar yazılarak hoca ile istişare yapılır. Hat sanatı incelikleri ve satır istifindeki önemli ayrıntılar hoca tarafından talebeye aktarılır. Mürekkebat meşklarının ise ne kadar süreceği yine hoca tarafından tayin edilir. Talebenin bu yazıyı pişirdiği ve olgunlaştığı anlaşıldığında ise eğitime son verilir. Artık

5 Yalnız.

talebe hocasının izniyle icâzetnâmesini almaya hak kazanarak eğitimini tamamlamış sayılır. Bir nevi diploma alan talebe artık yazılarının altına imza atma yetkisine sahip olmuş demektir.

Ancak eğitimi hiçbir zaman bitmeyen bu hat sanatında talebe icâzet aldıktan sonra da hocası ile olan irtibatını asla kesmez. Zaman zaman yazdıklarını yine hocasına getirip fikrini alır ve gerekli düzeltmeleri yapar. Esasen usta sanatkârların dahi ömürlerinin sonuna kadar durmadan yazdıkları ve istedikleri seviyeye bir türlü ulaşamadıkları inancı gelmiş geçmiş bütün hattatların ortak fikri olmuştur. Sanatın sonu olmadığı her seviyenin de bir üst seviyesinin olduğu gerçeğinden hareket edersek, sanat eğitiminin hayatın sonuna kadar sürdüğünü kabul etmek durumundayız.

İcâzet Sonrası Eğitim ve Hattatın Kendini Eğitmesi

İcâzet, hiçbir zaman sanatkârın olgunluk seviyesine ulaştığını gösteren bir belge değildir. Ancak, bu yazı dalında bir hoca gözetiminde eğitim aldığı ve imza atabilme yetkisine haiz olduğunu gösteren bir belgedir. İcâzetli talebenin veya daha tecrübeli hattatın eğitimi sanat hayatının sonuna kadar devam etmektedir. Zaman zaman hocası ile istişâre yaparak, başka usta hattatların veya meslektaşları olan hattat arkadaşlarının da görüşünü alarak görgü ve deneyimini artırmaya devam eder. Hatta bazı hattatların oldukça mütevazı bir şekilde yazıları hakkında talebelerinin dahi fikirlerine müracaat ettikleri bir gerçektir. Sanatta farklı bir gözün gördüğünü, eser sahibi göremeyebilir. Bakış açılarındaki farklılık ve yorumlar kişiden kişiye değişebilir ve farklı yaklaşımlar ortaya çıkabilir. İşte usta ve kendine güvenen bir sanatkâr hiçbir zaman bu farklı yaklaşımları göz ardı etmez ve kendi sanat görüşü içerisinde bu farklı fikirlerden de istifade etmeyi bilir.

Sanatında ustalaşmış bir hattatın eğitimi bitmiş değildir. Hattat her gün, devamlı ve periyodik olarak çalışmak, egzersiz yaparak el ve göz hassasiyetini devamlı canlı tutmak zorundadır. Her hattatın yaptığı bu periyodik çalışmalara hat sanatında “Karalama” denir. Karalamaların hattatın gücünü göstermesi bakımından ayrı bir ehemmiyeti vardır. Sayfalar dolusu yapılan bu karalamalar bazı hattatlar

tarafından saklanmış, bazıları tarafından da istenilen harf güzelliklerini yansıtmadığı ve birer taslak olduğu gerekçeyle yok edilmişlerdir.

Hattatlar karalamalar dışında başka çalışma biçimleri de geliştirmişlerdir. Bir hattat kendinden önceki veya muası olan takdir ettiği başka bir hattatın yazısını karşısına alarak onu taklit ederek aynısını yazması ve benzetmesi de göz ve bilek gücünün sınanması açısından önemli bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Hattat bu tür kopya çalışmalarını bir sanat eseri ortaya koymak için değil, kendisini sınamak ve denemek için yapmaktadır. Böyle bir çalışmanın altına imza atacak ise baktığı yazının hattatının ismini de zikrederek kopya yaptığını belirterek imzasını atmaktadır. Hat sanatında kopya yapmak mubahattır. Çünkü hat zaten eğitimi gereği kopya yapmak esasına dayanmaktadır. Ancak bu kopya, kelimenin klasik anlamındaki gibi orijinalin üzerine koyarak aynısını geçirmek değil, orijinali karşıya alarak ve ona bakarak yapılan bir çalışmadır. Çok eski devirlerde fotoğraf makinası ve optik araçların olmadığı dönemlerde, yapılan bu kopya çalışmaları başkaları tarafından cam üzerine konularak(bugünkü ışıklı masa tekniği) yazılmış olduğu sanılmasın diye, kopya eden hattat tarafından orijinal kalemle ya daha geniş veya daha dar bir kalemle kopya edilir ve aynı orantılarda yazı yazılırdı. Böylece, başkaları tarafından bu yazının asla üzerine konularak yazılmadığı sadece göz ve bilek gücü ile yazıldığı ispat edilmiş olurdu. Ancak günümüzde her türlü optik araçların ve fotokopi makinalarının mevcudiyeti bu tür çalışmalara izin vermemektedir. Hattat ancak kendisini sınamak gayesiyle böyle kopya çalışmaları yapabilir.

Hat eğitiminde izlenen yol elbette ki yukarıda anlatılanların dışında farklı biçimlerde de gerçekleşmektedir. Ancak biz, klasik ve yaygınlığı olan hat çalışma ve meşk metodlarını kısaca özetlemiş oluyoruz.